

Vlaho Bukovac u Pragu slika kompoziciju »Razvitak hrvatske kulture«, 1913. godine
Vlaho Bukovac painting the composition »Development of Croatian Culture«, Prague 1913.

Vera Kružić-Uchytíl

Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu
 Odjel za povijest umjetnosti
 (vanjski suradnik)

Izvorni znanstveni rad
 predan 20. 2. 1989.

Promjena na Bukovčevoj slici »Razvitak hrvatske kulture«

Oko dekoracije zagrebačke Sveučilišne biblioteke bilo je svojedobno dosta problema: polemika pri izboru umjetnika, kolebanja oko tematskih i ikonografskih motiva, te neprestanih izmjena već naručenih slika, pa tako sve do posljednjeg časa, kada je, prilikom montiranja Bukovčeve slike *Razvitak hrvatske kulture*, izbila afera. Sva je ta zbivanja u velikoj mjeri popratilo suvremeni tisak, pa je, uz interpolaciju rezultata nekih recentnijih istraživanja, danas moguće gotovo u potpunosti pratiti slijed događaja i ujedno sagledati likovnu atmosferu na početku drugog desetljeća, kada se podizao taj važan kulturni objekt u gradu, za koji je Vlaho Bukovac naslikao magistralnu kompoziciju oko koje se vodila glavna rasprava. Premda je izgradnja nove Sveučilišne biblioteke u Zagrebu već dugo bila aktualna – inicirao ju je još 1906. tadašnji sveučilišni bibliotekar Ivan Kostrenčić, a Sabor odobrio i osigurao sredstva 1907. godine – sve je ostalo samo na formalnom odobrenju do 12. ožujka 1909, kada je Pavao barun Rauch konačno raspisao natječaj. No padom omražene Rauchove vlade sve je opet palo u zaborav do energičnog poteza bana Nikole Tomašića, koji je 29. srpnja 1911. donio odluku o izgradnji, a ona je započela 21. kolovoza iste godine. Već nakon prvih građevinskih zahvata, na početku rujna 1911, »Obzorov« dopisnik opširno piše o peticiji što su je naši umjetnici podnijeli vladi sa zahtjevom da se uključe pri dekoriranju Sveučilišne biblioteke.¹

Već je gradnja bila poodmakla i kiparski radovi započeli, kada iz sredstava javnog informiranja 1912. godine doznajemo da će enterijer nove zgrade resiti dvanaest slika naših umjetnika; teme im je odredio predstojnik za bogoštovlje i nastvu Janko pl. Jelačić, a njihova mjesta arhitekt Lubynski.² Premda se tako navodi u tisku, bila je to akcija u kojoj je očito glavnu riječ vodio sveučilišni profesor i predsjednik »Hrvatskog društva umjetnosti« dr. Izidor Kršnjavi. Duboko uključen u proces oko dekoracije Sveučilišne biblioteke, on je bio meritorn za sva likovna pitanja, jednako kao i prije dvadesetak godina kada je na funkciji odjelnog predstojnika prema vlastitoj zamisli s tim istim umjetnicima (tada tek na pragu umjetničke karijere) ukrašavao Odjel za bogoštovlje i nastavu u Opatičkoj 10. Situacija početka izgradnje Sveučilišne biblioteke u zagrebačkom likovnom životu opet je jednom bila konfliktna: paralelno s izgradnjom i raspravama oko njezina likovnog ukrašavanja došlo je do situacije koja baš nije bila ugodna »onima na vlasti«. Prigodom otvaranja izložbe »Hrvatskog društva umjetnosti« 1911. godine (premda je uz članove spomenutog Društva, odnosno »Lade«, nakon dužeg vremena ponovno izlagao i Celestin Medović, a od mladih nastupili su Miroslav Kraljević i Oskar Herman) tadašnji predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu dr. Milan Amruš naglasio je u pozdravnom govoru na otvorenju da »hrvatska izložba nije potpuna... jer se od nas odijelila skupina vrsnih umjetnika, koji su drugdje izložili pod tuđom firmom«. Aludirao je time na one koji su pod vodstvom Ivana Meštrovića 1911. godine izlagali na »Međunarodnoj izložbi« u Rimu u sklopu paviljona Kraljevine Srbije, pošto su odbili ponudu Mađara da nastupe zajedno s njima – ali bez isticanja hrvatskoga nacionalnog identiteta. Da ublaži tu neugodnu situaciju, Kršnjavi je zamislio da bi se kao »protuteža rimskoj« mogla u Beču organizirati izložba hrvatske umjetnosti pod geslom »Vivat Habsburg«. Koliko mu je do realizacije ove zamisli bio stalo, vidi se i po tome što je iskoristio priliku da vladine narudžbe za novu Sveučilišnu biblioteku u Zagrebu »uvjetuje sudjelovanje« na spomenutoj izložbi, kojom se u prvom redu trebala izraziti odanost monarhiji. (Kao što će se vidjeti, izložbu su spriječili Celestin Medović i Vlaho Bukovac, a od te Kršnjavijeve ideje ostat će samo završne riječi njegova

Sažetak

Kapitalno mjesto u dekoraciji nove Sveučilišne biblioteke u Zagrebu pripalo je Bukovčevoj slici Razvitak hrvatske kulture s prikazom apoteoze pjesnika Ivana Gundulića i brojnim historijskim portretima naših velikana.

Prilikom montiranja slike iznad luka velike čitaonice u kolovozu 1913. godine izbila je politička afera, jer se dočulo za nakanu vladinih krugova da se dispozicija apoteoze Gundulića ima prenijeti na mađarona Nikolu Skerleca.

Uz prikaz likovne klime u Zagrebu oko 1912. godine i uloge Kršnjavog, koji je bio duboko uključen u proces oko likovnog ukrašavanja zgrade, pa tako i spomenute Bukovčeve slike, na kojoj su se još za izvedbe neprestano vršile korekcije ličnosti koje su imale predstavljati kulturnu povijest Hrvata – autentičnim riječima samog umjetnika (iz nedavno pronađene korespondencije s književnikom Markom Carem) nastoji se rekonstruirati slijed događaja do konačne realizacije slike.

pozdravnog govora na zagrebačkoj »Izložbi Hrvatskog društva umjetnosti« 1911. i tom prilikom izložena istoimena slika Otona Ivekovića.)

Potkraj 1911. i na početku 1912. godine Kršnjavi poletno stupa u akciju i obnavlja korespondenciju s umjetnicima s kojima već godinama nije saobraćao – prvenstveno se to odnosi na Vlahu Bukovca, Matu Celestina Medovića i Mirka Račkog. Bukovac je tada već desetak godina profesor na Umjetničkoj akademiji u Pragu; Medović je nakon dugogodišnjeg samovanja na Pelješcu osjetio da mu je potreban impuls nekog jačeg umjetničkog centra i nakon dugih kolebanja kamo da ode, konačno se ujesen 1912. skrasio u Beču; Mirko Rački, pošto je studirao slikarstvo kod Bukovca u Pragu, zatim grafiku kod Williama Ungeru u Beču, od 1907. stalno živi i radi u Münchenu. Kršnjavi prvo obnavlja korespondenciju sa svojim bivšim štićenikom Mirkom Račkim koja je bila, kako to navodi Jelena Uskoković u monografiji o Račkom, »zbog ideoloških i političkih razmimoilaženja prekinuta od 1908 do 1912. godine«.

Kršnjavi 10. veljače 1912. piše Račkom da mu je za Sveučilišnu biblioteku namijenio da izradi sliku *Nastava u novom vijeku* (i usput mu ujedno sugerira da bi je najbolje karakterizirala anatomski dvorana, kemijski laboratorij, rendgen ili slično), nudi mu honorar od 2.000 kruna, a za »protuuslugu« traži njegovo sudjelovanje na izložbi u Beču – na što Mirko Rački pristaje.

Kako ni Bukovac ni Medović 1911. nisu sudjelovali na izložbi u Rimu – a bez prisutnosti ove dvojice najistaknutijih hrvatskih slikara do realizacije »Izložbe hrvatskih umjetnika« u Beču ne bi moglo doći – Kršnjavi se prvo obraća Medoviću s molbom da i Bukovca nagovori da obojica izlažu. Obrazlaže mu da bi to zapravo bile samostalne izložbe njega, Bukovca i Frangeša, a ostali umjetnici bili bi zastupani s jednim, najviše dva djela. Medović je odmah shvatio da je to udarac namijenjen Meštroviću i »Rimskoj izložbi«, pa je odlučio da se neodazove pozivu, s čime se i Bukovac složio, te on u svoje i Bukovčevo ime Kršnjavom otkazuje sudjelovanje. Ali Kršnjavi se ne predaje lako, te umjetniku nudi sve zamamnija i zamamnija obećanja: u Zagrebu će se na Umjetničkoj školi osnovati odjel za religioznu umjetnost u kojem će on biti namješten, a usputno moli ga da izlaže u Beču, ili barem da mu dozvoli izložiti njegovu najbolju sliku *Dolazak Hrvata* (koju je svojedobno u kritici 1901. žestoko napao!). Osim toga nudi mu da uz naplatu od 7.000 kruna izradi kompoziciju *Lijepa umjetnosti* za novu Sveučilišnu biblioteku. Usprkos tomu što je umjetnik tu ponudu odlučno odbio, za spomenutu sliku ipak je dobio narudžbu od vlade – doduše, samo na svotu od 2.300 kruna. Medović je nepopustljiv; ogorčen je jer Kršnjavog smatra glavnim krivcem što mu je vlada, nakon dužeg boravka na Pelješcu 1907. godine, oduzela u Zagrebu atelje i time mu onemogućila da nadalje stvara u metropoli Hrvatske, pa se definitivno povukao u zabit rodnog kraja – i tamo slikao prekrasne pejzaže.³

Bukovac je bio nešto manje odrješit. On je – već duže vremena izvan zakulisnih igara u našem likovnom životu – pomalo zaboravio na nezahvalnost sredine (koja ga je u svoje vrijeme s euforijom dočekala); zaboravio je na neispunjena obećanja zbog kojih je, uz ostalo, zauvijek napustio domovinu i potražio u tuđem svijetu sigurniju egzistenciju za šesteročlanu obitelj. Kada je Kršnjavi uvidio da i Bukovac odbija sudjelovanje na izložbi »Vivat Habsburg« u Beču, obratio mu se osobno s istom molbom da ga predstavlja barem jednim njegovim djelom – kako se to vidi iz prepiske što su je tada vodili Bukovac i Medović. U pismu iz Praga, datiranom 16. veljače 1912,

Bukovac javlja Medoviću: »Opet mi je pisao Kršnjavi i hoće da mi naruči jednu sliku za dekoraciju u Sveučilišnoj knjižnici i da mu dozvolim barem izložiti moju Miletičku. Ja sam mu odgovorio da bi preuzeo za višu svotu nego offerira za tu sliku i dopustio da izloži Miletičku kad hoće, a najpotlije znam da to po zakonu zabranit ne mogu...« obrazlažući nadalje prijatelju da jedna njegova slika ne znači i njegovo sudjelovanje. Mora da je Medovićev odgovor na to bio dosta oštar, jer za desetak dana u sljedećem pismu (od 26. veljače 1912) Bukovac ga umiruje da je prihvatio njegov savjet i zabranio izlaganje portreta Božene Miletičeve, te nastavlja: »Eto ufam se da nećeš mislit da se prodavam jer ću ti rijet samo tu ideju... da na ponudu dekoracije udario sam takovu cijenu, o kojoj sam uvjeren da je nećeš čet platit. Dakle vidiš da nije za imat radnju, pošto je i sam precijenjujem apostu, da mi je ne dadu.«⁴ Međutim Kršnjavi je pristao na sve Bukovčeve uvjete, pa je vlada odobrila pozamašnu svotu od 14.000 kruna za izradu kompozicije *Razvitak hrvatske kulture* – jer se bez njegova sudjelovanja ukras tako značajnoga kulturnog objekta u gradu ne bi mogao ni zamisliti (niti javno opravdati), a niti bi ijedan od raspoloživih umjetnika bio sposoban na zadovoljavajući način riješiti tako težak dekorativni zadatak, u kojem je u prvom redu bila riječ o historijskim portretima.

I dok su kipari privodili kraju svoje radove, a slikari bili zaočupljeni svojim narudžbama, u dnevnom tisku najviše se pisalo o magistralnom djelu namijenjenom za ukras »bijelozlatne velike čitaonice« – o Bukovčevoj slici s protagonistima hrvatske kulture kojoj je bilo namijenjeno središnje mjesto iznad nosivog luka. Pogotovo je to zamjetno u kolovozu 1913. godine, kada su slikar i slika stigli u Zagreb, a u javnosti se pročulo da se na njoj traže neke izmjene, što je posve razumljivo rasplamsalo stranačke razmirice. Nakon izbijanja skandala »Narodne novine« na temelju »službenih činjenica« detaljno obrazlažu slijed svih događaja koji su prethodili konačnoj verziji Bukovčeve slike.⁵ Kada je kr. zemaljska vlada povjerala hrvatskim umjetnicima ukras nove Sveučilišne biblioteke, kaže se u »Narodnim novinama«, profesoru Vlaha Bukovcu »kao našem najboljem umjetniku povjerena je bila izradba slike u velikoj čitaonici *Razvitak hrvatske kulture*«. Citirajući pasose iz vladinih zapisnika sa sjednice »ankete« od 15. srpnja 1912. godine, vidi se da je tada bila prihvaćena Bukovčeva idejna skica za spomenutu kompoziciju, te da su »prema zaključku povjerenstva i odobrenju kr. zemaljske vlade« utvrđene bile ličnosti čije će portrete majstor naslikati.⁶ Tko je taj izbor izvršio, nije navedeno, ali se bez dvojbe može reći da je pritom sudjelovao Iso Kršnjavi, koji u svibnju te iste godine – kada je čitava akcija malo posustala – Bukovcu obrazlaže da je u Zagrebu došlo od nekih promjena i da je Odjel za bogoštovlje i kulturu umjesto Jelačića preuzeo Žepić.

Kada se nakon godinu dana (27. svibnja 1913) ponovno sastalo kompetentno vijeće stručnjaka⁷ da ocijeni definitivnu skicu s odabranim ličnostima koju je Bukovac poslao iz Praga, prema podacima iz zapisnika što ih citiraju »Narodne novine«, banski savjetnik Zvonimir Žepić izjavljuje »da slika ne odgovara narudžbi. Promjene koje su na slici izvedene ne potiču od namisli umjetnika prof. Bukovca« i ograđuje se »od nepozvanog i neodgovornog uplivanja«. Žali, doduše, da nije sudjelovao pri izboru ličnosti, jer se s njim osobno ne slaže, ali se pokorava ranijim odlukama zemaljske vlade. Međutim, on kategorički izjavljuje da će »priznati ispravnim samo one preinake, koje je zaključila anketa i odobrila kr. zemaljska vlada... Iz slike su zostavljeni Antun Vrančić i Matija Vlacić, dočim su umetnuti mimo privole arh. Lubinsky, Gjuro Baglivi, te dr. Ivan Dežman koji je imao prikazati idealni lik Lucijana iz

Vlaho Bukovac, predložak kompozicije »Razvitak hrvatske kulture«, Prag, 1912.
Vlaho Bukovac, sketch of composition »Development of Croatian Culture«, Prague 1912.

Lovrane i konačno, da je jedno mjesto samo skicirano, a na ovo se imalo naknadno uvrstiti nečiji portret.⁸ Što je na toj sjednici bilo definitivno zaključeno, novine ne spominju.

Budući da je oko spomenute slike u Zagrebu bilo dosta polemike i oprečnih iskaza tko oličuje, a tko bi morao prezentirati kulturnu povijest Hrvata, najvjerodostojnije će biti ako taj cijeli slučaj potkrijepimo autentičnim riječima samog slikara iz nedavno pronađene korespondencije što ju je Vlaho Bukovac vodio sa svojim dugogodišnjim intimnim prijateljem, pjesnikom i književnikom, Markom Carem, koji je tada živio u Zadru, a Bukovac ga o svemu detaljno obavještava.⁹ O rezultatima spomenute zagrebačke sjednice, održane u svibnju 1913, Bukovac očito nije informiran, jer 2. lipnja 1913. on sav sretan piše Caru da je naslikao »veliku dekorativnu kompoziciju 4,38 x 11 metara, s figurama velikim od 3 do 3,40 i od 2 do 2,50 metara, te četiri osobe prirodne veličine – ukupno 36 osoba i sve to sami portreti«; čim reprodukcija bude gotova, poslat će mu je u Zadar (gdje je bila javno izložena), a on će sredinom srpnja s dvije mlade kćeri doći u Zagreb da preda sliku i odmah će produžiti za Genevu.

Tjedan dana nakon toga (18. lipnja 1913) piše mu da je posve završio svoju drugu najveću sliku (uz zastor Hrvatskoga narodnog kazališta) i, vjerojatno uz poslanu reprodukciju, tumači mu kako je zamislio taj »pokrok kulture«. Hram slave u kojem su boginja Minerva i njezine vile služi mu kao mjesto kroz koje će proći svi ovi slavni ljudi – »ništa drugo nijesam mogao učiniti – kako vidiš – nego sliku od parade i vrlo je teško da postane interesantna, te da ne uvukoh neke ženske da davaju neki život... bila bi ista odurna«. Da li je u tome uspio, slikar kaže »neka drugi sude«, ali zadatak je bio veoma težak, jer je osobe morao zbiti i »dati im neku približnu allure kao da su skupa živjeli«. Bukovac Caru navodi doslovni redoslijed ličnosti koje je naslikao na toj prvoj verziji: »S lijeva počinju: Vlačić, Kitonić, Lucijan od Lovrane, Marulić, Drašković biskup, Julio Clovio, Ratkaj, P. Zrinski, Gethaldi, Baglivi, Gundulić, Bošković, Vrhovac, Krčelić, Gaj, Strossmayer, Mažuranić, Kukuljević, Mihanović, Mesić, Šenoa, Lisinski, Vraz, Preradović, Rački, fratar Katančić, idealna figura koja posljednja izlazi Trnski.« Bukovac je ipak bio zadovoljan svojom realizacijom, jer na kraju napominje da je na slici »kolur briljantan«.

Poslije nešto više od mjesec dana (26. srpnja 1913) sav očajan u opširnom pismu tuži se prijatelju na teškoće koje su nastale u vezi sa slikom: pošto mu je preliminarna skica bila odobrena i po njoj izvedena velika slika, Kršnjavi zahtijeva da se »briše pet portreta« i obećaje poslati mu pet novih fotografija, a kada je nakon urgencija primio svega tri i po njima izvršio korekcije, od njega traži »da one izbrisane ponovno vrati«. Tuži se s koliko je muke i truda izvršio sve tražene promjene, a onda kada je bio gotov, stigao je dopis od vlade u kojem ga upozoravaju da će slika biti primljena samo pod uvjetom ako je izvedena prema njihovoj zadnjoj korekciji. Tako Bukovac, nakon dugih priprema i dvomjesečnog zdušnog rada na platnu golemih dimenzija, odlazi u Zagreb s neizvjesnošću da li će mu slika uopće biti primljena ili ne.¹⁰

Kada je po njegovu dolasku u Zagreb slika bila 8. kolovoza 1913. napeta nad lukom velike čitaonice, nastala je spomenuta afeta koju je inicirao »Obzor« s naslovom »Promjena na Bukovčevoj slici Razvitak hrvatske kulture«.¹¹ Odjeka je, doduše, bilo po svim dnevnim novinama, pa čak i daleko izvan Zagreba; o tome, naprimjer, komentira čak »Glas Crnogorca« s Cetinja. Javnost se silno uzбудila kad je do nje doprla vijest da se prema zahtjevu režimskih ljudi na slici trebaju izvršiti neke promjene, te da se dispozicija Gundulića ima prenijeti na Nikolu Skerlecza – »Madžara evropske kulture i dobrog hrvatskog patriotu« (kako to s određenom dozom ironije navodi »Obzor«, a »Narodne novine« taj dio »Obzorova« citata prešućuju i pojašnjavaju kao – »djeda novog kraljevskog povjerenika«), »te da ga klečćeg pred Pallas Athenom imade vjenčati vila lovor vijencem«. »Narodne novine«, koje tu vijesti prenose, odmah je i demantiraju, iako ne poriču da će morati doći do nekih izmjena, ali ne preciziraju kojih.¹² Ipak su ta polemika u tisku i odjeci u revoltiranoj javnosti utjecali na prvotnu nakanu vlade, jer pošto je već tri tjedna proboravio u Zagrebu, Bukovac 30. kolovoza 1913. javlja Marku Caru da je slika namještena, da »dobro djeluje«, a izmjene da su bile minimalne: »samo dvije male glave – umjesto Baglivia – Skerlecza, a umjesto Vranjanina iz Laurane dao sam Medulića«. Tako je Nikola pl. Skerlec ipak bio uvršten u sliku, kako je željela vlada, ali je ostala nepromijenjena apoteoza pjesnika Gundulića, za što se borila sva naša javnost.

Oko povorke u horizontalnom nizu iza balustrade nije bilo konfliktnih momenata; sporne su bile samo ličnosti iz najranijih povijesnih razdoblja što se spuštaju lijevim stepenicama, kao i ona zadnja dva lika koji se uspinju zdesna. Prema Bukovčevu iskazu lik Laurane zamijenio je Medulićem – to je onaj lijep i elegantan mladi muškarac u renesansnom kostimu što uz biskupa Draškovića dominira stepenicama. U komparaciji s predloškom po kojem je slika bila izvedena (danas u Historijskom arhivu JAZU u Dubrovniku, veličine 111 x 275 cm, na kojem je sam umjetnik uz osobe pribilježio imena), ne mogu se zamijetiti fizionomijske razlike na liku Laurana-Medulić, dok je kod Skerleca očigledno da je riječ o novom portretu. Da li je posljednja figura na stubama zdesna Fran Kurelac ili Ivan Trnski, kako to navodi umjetnik, teško je reći, a čak postoji i treća verzija da ona predstavlja fra Grgu Martića, kako je to pribilježeno na dijagramu koji se nalazi u Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.¹³

Da izbjegne monotoniju slijeda dostojanstvene i tihe povorke naših velikana, Bukovac je idejni akcent slike pomaknuo nešto ulijevo od središnje osi i među njih smjestio vile; lijevim stepenicama silaze oni koji su se Ateni već poklonili – predstavnici hrvatske kulture iz proteklih stoljeća, dok sa suprotne strane tek prilaze rodoljubi iz početka 19. stoljeća. Raspoloživa ploha, neprikladna izraza, sputavala je umjetnikovu invenciju, pa slika kompozicijski nije najsretnije riješena: nedostaje joj dubina, a postrance je pretrpana likovima, jer je Bukovac od prvotno predviđenih 24, morao naknadno pridodati još trojicu (dakle ukupno 27 osoba, ne računajući ženske figure). Vile različitih poza, u svijetlim peplosima i s lepršavim velovima, za koje mu je isključivo pozirala kći Jelica, unijele su vedrinu u kompoziciju. Možda nije najsretnije riješen ni susret fizičke profilacije košarastog luka s iluzionistički slikanom balustradom koja se lomi pod kutem, ali, kako se vidi na suvremenoj fotografiji, ni taj luk primarno nije bio zamišljen u kontinuiranoj krivulji, već se u sredini (gdje se nalazi lik Rudera Boškovića, koji je u prvoj verziji bio smješten desno od vile iza koša-

rice cvijeća) nalazi oveće prazno mjesto, predviđeno možda za zaglavni kamen, grb ili neki drugi plastički ukras. Svi ostali elementi potvrđuju Bukovčevu poznatu i neosporno visoku likovnu kvalitetu: izvrsni historijski portreti, suverena modelacija likova, izvanredna distinkcija materijala, virtuozna obrada detalja i nadasve njegov profinjen osjećaj za komponiranje boja i modulaciju tona. Kompozicija je slikana svijetlom kromatskom skalom, bojama mjestimice prozračnim poput akvarela, s najsuptilnijim osjećajem za nijansiranje i susrete pastelnih tonova tirkiza, ružičastih, blijedovioletnih i žučkastih boja. Od lijeva nadesno prikazani su: Matija Vlacić, Ivan Kitonić, Andrija Medulić, Marko Marulić, Juraj Drašković, Julije Klović, Đuro Ratkaj, Petar Zrinski, Marin Getaldić, Nikola Skerlec, Ivan Gundulić u apoteozni, Ruder Bošković, Maksimilijan Vrhovac, Baltazar Krčelić, Ljudevit Gaj, J. J. Strossmayer, Ivan Mažuranić, Ivan Kukuljević, Antun Mihanović, Matija Mesić, August Šenoa, Vatroslav Lisinski, Stanko Vraz, Petar Preradović, fra Matija Katančić, Franjo Rački, dok je za posljednju figuru, okrenutu leđima, kojoj umjetnik nije naznačio ime, ostalo otvoreno pitanje koga predstavlja.

Spomenuta fotografija ujedno dokumentira prvu etapu Bukovčeva rada na desnom dijelu kompozicije i u nekim detaljima ne podudara se s konačnom realizacijom. Na njoj se može vidjeti kako između Preradovića i Račkog djelomično proviru još jedno nepoznato lice. Kako je prema ranije citiranom zapisniku vladinog odbora od tri sporna »dodana« likova po vremenskom slijedu Bagliviu i Laurani mjesto moralo biti s lijeve strane, preostala je još samo treća sporna osoba, kojoj mjesto po kronologiji pripada zdesna, pa se s najvećom vjerojatnošću može zaključiti da je riječ o projektantu i graditelju Sveučilišne biblioteke arh. Rudolfu Lubynskom.

Zdanje Sveučilišne biblioteke dogotovljeno je bilo ljeti 1913. godine, iz Sveučilišta je prenesen bio fundus knjiga, a svečano otvaranje, uz prisustvo nadvojvode Leopolda Salvatora i bana Ivana Skerleca, uslijedilo je 1. prosinca iste godine.

Bilješke

1

Naši umjetnici i nova sveučilišna knjižnica, Obzor, br. 251, Zagreb, 1911, str. 1.

Budući da su pri ukrašavanju javnih objekata u gradu vlade, koje su se izmjenjivale, mimoilazile domaće umjetnike (kao, naprimjer, pri izgradnji vladine palače na Markovu trgu), čim se ukazala prilika, naši su umjetnici odmah stupili u odlučnu akciju i uputili vladi peticiju sa zahtjevom da se uključe u dekoraciju novogradnje Sveučilišne biblioteke.

2

Slikarije u novoj Sveučilišnoj knjižnici, Prosvjeta, br. 19/20, Zagreb, 1912, str. 821.

Nakon stalnih perturbacija vedute naših gradova u atriju Biblioteke izveli su Ferdo Kovačević (*Pogled na Grič i Đakovačka katedrala*), Oton Iveković (*Dubrovnik*), M. C. Crnčić (*Senj*) i Gabrijel Jurkić (*Jajce*); alegorijske prikaze u profesorskoj čitaonici Ivan Tišov (*Lijepa umjetnosti i Primijenjena znanost*) i Robert Auer (*Palas Atena*), a Mirko Rački triptih (*Nauka u starom, srednjem i novom vijeku*) za veliku čitaonicu. Kiparske radove, koji su započeli ranije, osim Roberta Frangeša (reljefi na sjevernoj fasadi) i Rudolfa Valdeca (timpanon južnog pročelja), izvodili su i njihovi talentirani učenici Ferdo Čus (četiri skupine sova na krovu) i Mila Wodesdalek (brončani reljefi putta u velikoj čitaonici).

3

Vera KRUŽIĆ UCHYTIL, *Mato Celestin Medović*, Zagreb, 1978, str. 39.

4

Niko SABATINI SUBOTIĆ, *Uspomeni Vlahe Bukovca*, Jadran, br. 70, Split, 1922, str. 2.

5

Bukovčeva slika »Razvitak hrvatske kulture«, Narodne novine, br. 90, Zagreb, 1913, str. 2.

6

Prema spomenutom vladinom zaključku na slici su trebale biti prikazane sljedeće ličnosti, kako to citiraju »Narodne novine«: »XV vijek: Marulić Marko, pisac. XVI vijek: Vrančić Antun, povjesničar 1504-1537; Getaldić Ivan, pravnik 1561-1619; Vlacić (Flacius) Matija – Illyricus, reformator 1520-1575; Clovio Julie, sitnoslikar 1498-1578; Drašković grof Gjuro Tridentinski, biskup 1515-1587. XVII vijek: Ratkaj Gjuro osnivač hrvatske poviesti 1616-1666; Zrinski grof Petar, pjesnik + 1671; Gundulić Ivan, pjesnik 1588-1638. XVIII vijek: Bošković

Rugjer 1711-1787; Katančić Petar, učenjak i bibliotekar 1750-1825; Krčelić Baltazar, povjesničar i osnivač naše knjižnice 1715-1778. XIX vijek: Vrhovac Maksimilijan, biskup, glavni dobrotvor naše knjižnice; Mihanović Antun, pjesnik; Gaj Ljudevit; Strossmayer Josip Juraj, biskup; Vatroslav Lisinski, glazbenik; pjesnici Ivan Mažuranić, Stanko Vraz, Petar Preradović i August Šenoa; povjesničari Ivan Kukuljević i Franjo Rački, te prvi rektor sveučilišta Matija Mesić.« Ukupno su navedene 24 osobe.

7

Vijeće je radilo u sastavu: »banski savjetnik Zvonimir Žepić, prof. dr. Iso Kršnjavi, odvjetnik dr. Brayer, prof. dr. Vinko Krišković, Vladin tajnik Šandor Jeremić, ovlaštenu graditelj Rudolf Lubyński i inžinir Ladislav Sitzer«.

8

Nav. dj., br. 5.

9

Oko dvadesetak Bukovčevih pisama upućenih Marku Caru nalazilo se donedavna kod Careva sina u Trstu, a nakon njegove smrti u posjedu su nasljednice gđe Lidije Gazdić iz Varaždina, koja mi ih je ljubazno dala na raspolaganje.

10

Iako je Bukovac nevjerojatnom virtuoznošću slikao »à la prima«, za historijske portrete pripremao se veoma studiozno. Kada se još u Parizu pripremao za kompoziciju *Dubravka* što mu je 1893. godine naručila vlada, poznato je da je prethodno ne samo studirao portrete prema starim grafikama već je i izmodelirao glave u sadri kako bi ih što vjernije ukomponirao na platno. Koliko je poznato, kao pripreme za ovu kompoziciju sačuvalo se svega nekoliko crteža (Atena, jedan ženski lik i muza s lovor-vijencem), no sigurno je da ih je moralo biti mnogo više.

11

»Promjena na Bukovčevoj slici Razvitak hrvatske kulture«, Obzor, br. 224, Zagreb, 1913, str. 2.

12

Nav. dj., br. 5.

13

Na dijagramu, osim poznatih promjena, neki se likovi ne podudaraju s imenima što ih je Bukovac naznačio na predlošku. Tako umjesto Vlacića na dijagramu piše Klović, umjesto Kitonića – Vlacić, kod izmiješanog lika Medulića još je uvijek pribilježeno Lauranino ime, a umjesto Klovića piše »grof Medo Pucić« (Bukovčev mecena); fratar Katančić naznačen je kao fra Grga Martić, a za posljednju ličnost zdesna piše da je Fran Kurelac.

Summary

Vera Kružić-Uchytel Changes on Bukovac's Painting »Development of Croatian Culture«

In decorating the building of the University Library in Zagreb, a capital location was given to Bukovac's painting »Development of Croatian Culture«, which presents the apotheosis of the poet Ivan Gundulić surrounded by numerous Croatian historical figures.

A political scandal broke out during the mounting of the painting above the arch of the large reading room in August 1913, owing

to rumours that the government circles wanted to transfer the identity of Gundulić on the figure of the Hungarian supporter Nikola Skerlec.

The author of this paper presents the artistic climate of Zagreb about 1912 and the role played by Izidor Kršnjavi, a man deeply involved with the artistic standards of Zagreb, which included Bukovac's painting. She notes that during its execution Bukovac kept changing the identity of the figures meant to represent the cultural history of the Croats. By quoting the authentic words of the artist from the recently discovered correspondence with the writer Marko Car, the author tries to reconstruct the chronology of events leading to the final completion of the picture.